

VYTAUTAS BALSYS

VASAROS SNIEGAS

BOHEMOS DIENORAŠTIS

obuolys.

Vytautas Balsys

VYTAUTAS BALSYS

VASAROS SNIEGAS

BOHEMOS DIENORAŠTIS

Turiny

PROLOGAS

Kelionė į Stokholmą / 9

PIRMA DALIS. ANAPUS GELEŽINĖS UŽDANGOS

Balandis / 21

Žiogelis / 27

Gremėzdas / 33

Televizorius „Rekord“ / 39

Degtukų dėžutė / 45

Juodasis strazdas / 49

Gyvatnešis / 55

Velnio ratas / 65

ANTRA DALIS. KAI ATSIVĖRĖ SIENOS

Įdomi šalis VDR / 73

Tomas Vaitas / 79

Kelionė į Alpes / 85

Susitikimas su Piteriu Ustinovu / 91

TREČIA DALIS. UGNINĖ MOTERIS

Perskelta galva / 99

Ugnės kino teatras / 105

Pasaulinio lygio režisūra / 111

Senos dugne / 117

Slaptos Chulijo Kortasaro meilės / 123

KETVIRTA DALIS. BOHEMOS GARBĖS KUOPA

Valdis	/	131
Mohikanas	/	139
Šiaurys	/	143
Jūratė	/	147
Kęstučio Navako balsas	/	153
Netikėtas skambutis	/	157
Šniūras	/	159

PENKTA DALIS. TEATRO MITAS IR KITI TIKĖJIMAI

Teatro kaukės	/	169
Teatro magija	/	173
Teatro ėdžios	/	177
Reklamos aukos	/	181
Mėsmaėlė	/	183
Romuvietė	/	185

ŠEŠTA DALIS. INTERMEDIJOS

Kauno žvėries riaumojimas	/	191
Seniai matytas kaimynas	/	193
Psichoterapija	/	195
Moterų pinklės	/	201
Reklaminė pauzė	/	205
Verslo planas	/	209

EPILOGAS

Vasaros sniegas	/	215
-----------------	---	-----

PROLOGAS

Kelionė į Stokholmą

Kai tik prasideda rudeniniai lietūs, ima pajauti paširdžius ir atsiveria praeities paveikslai – sudužusių jaunystės šėlionių.

Sėdžiu didžiulio kelto, plaukiančio į Stokholmą, kajutėje, o gimtoji pakrantė, apraizgyta spygliuota viela, tolsta. Prieš akis matau rusų pasienietį su automatu rankose, varantį mane su mama nuo Palangos tilto, ir gremėzdiškas akėčias, vagojančias paplūdimį savo nagais.

Vaikystės prisiminimuose saulė leisdavosi Švedijoje, į kurią ne vienas drąsuolis slaptuose postringavimuose mėgino nuplaukti ant pripučiamo čiužinio.

Dabar mano kelionė yra laisva ir išvaduota nuo sovietinių pančių, o asmeninį saugumą užtikrina kišenėje esantis Švedijos instituto („Svenska instituter“) kvietimas atvykti į Stokholmą.

Mano trumpametražis filmas „Autobusas“, sukurtas pagal Chulijo Kortasaro (*Julio Cortázar*) novelę, apkeliaavo daugybę festivalių. Dabar jis, tarsi vizitinė kortelė, veža mane susitikti su švedų režisieriais, rašytojais ir teatralais.

Pirmasis rankos paspaudimas ir „Trejų devynerių“ aitrus gurkšnis suvedė ir suartino mane su kino režisieriumi Karlu Gustavu Niukvistu (*Carl-Gustav Nykvist*). Rūstus barzdotas vikingas po kelių tostų „iš kakliuko“ jaukiame Stokholmo parkelyje tapo savu ir atviraširdžiu pasakotoju. Visos mano mintys ir klausimai sukosi apie jo tėvo, garsaus švedų operatoriaus Sveno Niukvisto (*Sven Nykvist*), ir žinomiausio XX a. režisieriaus Ingmaro Bergmano kūrybinę ir dvasinę bendrystę. Likimas tiesiogiai sviedė mane į šių dviejų kino milžinų virtualų glėbį. Karlas Gustavas ką tik buvo sukūręs savo tėvui skirtą filmą „Šviesa keliauja drauge“ („*Light Keeps Me Company*“, 2000), o jau kitą vakarą abu sėdėjome kino teatre ir stebėjome ekrane režisieriaus I. Bergmano ir operatoriaus S. Niukvisto dokumentinį magijos pasadoblį. Tai yra šokis, imituojuantis koridos atmosferą, kur vyras vaizduoja matadorą, o moteris – bulių arba raudoną skraistę buliui vilioti. Paprasčiau pasakyti negaliu, nes buvau stebuklingai įtrauktas į nespaltotą kūrybinį aktą ekrane, kurį galima svajoti pamatyti tik pro rakto skylutę. Prieš mano akis I. Bergmanas, mosuodamas rankomis, šoko aplink savo draugą operatorių Sveną Niukvistą, kol šis reguliavo šviesas ir kamerą. Filmą „Šviesa keliauja drauge“ – daugybės metų filmų kūrimo anatomija, ypatingo dvasinio pakilimo akimirkos ir gimstančio prieš akis meninio stebuklo įtvirtinimas.

Režisieriaus I. Bergmano žingsnių ritmas metams bėgant keitėsi, tai priklausė nuo prožektorių spindulių, šešėlių

žaismo ant aktorių veidų ir dekoracijų. Virš visų kūrybinio proceso veikėjų nuolat tvyrojo amžinas Kūrėjo – režisieriaus – klausimas: „Ar supranti, ką noriu pasakyti?“.

Atmintyje įstrigo nebylus filmo kadras, kuriame abu bendražygiai, I. Bergmanas ir S. Niukvistas, sėdi mažoje bažnytėlėje ir stebi, kaip šviesos ruoželis ropoja sienos paviršiumi per juodą lango kryžį. Tu alsuoji kartu su kino magais, kurie drauge sukūrė 21 filmą, ir esi šio sakralaus veiksmo liudininkas.

S. Niukvistas savo kūryboje pasitelkė šviesą, kuri tapo jo didžiausia meile, „draugužė“ ir sėkmės pagrindu operatoriaus darbe.

Karlas Gustavas nusprendė kurti filmą apie savo tėvą tada, kai šį ištiko afazija – liga, dėl kurios žmogus praranda gebėjimą kalbėti. Tėvui buvo sunku suformuluoti sakinį, reikšti mintis, pradėjo trūkinėti ir atmintis. Sūnus rinko kino medžiagą, montavo šimtus metrų dokumentinės juostos, dėliojo savo pasakojimą, asmeniškai dalyvavęs I. Bergmano ir S. Niukvisto kūrybiniuose procesuose. Bendražygių darbas buvo įvertintas tarptautiniu mastu. Operatorius Svenas Niukvistas pirmąją „Oskaro“ statulėlę gavo 1974 m. už I. Bergmano režisuotą filmą „Šnabždesiai ir riksmi“, o po dešimties metų, 1984-aisiais, jo operatorinė meistrystė buvo apdovanota „Oskaru“ už kitą I. Bergmano filmą „Fani ir Aleksandra“.

Mano ir Karlo Gustavo pokalbis po jo filmo peržiūros užsitęsė prie alaus bokalo iki vėlaus vakaro. Aš mėgavausi

neeilinėmis galimybėmis prisiliesti prie kino mohikanų darbo paslapčių ir iš pirmų lūpų išgirsti pasakojimus apie vaikystę, kai I. Bergmanas leisdavo mažajam Karlui Gustavui palaikyti kino pliauškę rankose.

Visi sakralūs veiksmai ekrane neišnyksta beorėje erdvėje; jie turi užkrečiamą magišką atliepą tavo širdyje ir veikia pagal Aukščiausiojo dėsnius. Išsitraukęs telefoną iš kišenės Karlas Gustavas surinko kito kino apaštalo numerį. Netrukus prie mūsų prisijungė režisieriaus Ingmaro Bergmano sūnus Danielius. Garsių tėvų vaikai nesinaudojo svetimos šlovės spinduliais, o kuklia veido išraiška dėlėjo savo likimo pasjansą. Užaugę tarp magiško kameros traškėjimo ir akinančių prožektorių, jie savo gyvenimo neįsivaizdavo be kino.

Danielius tuo metu domėjosi techniniais atradimais medicinos srityje. Tai, kad kamera gali keliauti po žmogaus kūną kraujagyslių labirintais ir žarnyno uolomis, o operaciją gydytojai atlieka nutolę nuo paciento šimtais kilometrų, kėlė jam nuostabą ir atvėrė neatrastus režisūrinius vandenynus. Kitą dieną sutarėme su Danieliumi susitikti Vazos muziejuje. Jis kruopščiai man pasakojo apie didžiulio plaukiojančio milžino istoriją.

Laivas „Vaza“ apvirto ir nuskendo per savo pirmąją kecionę Stokholme 1628 m. Po 333 metų, praleistų jūros dugne, šis karo monstras buvo išgelbėtas. Vaikstant po muziejų, kuris primena įspūdingų kino dekoracijų aikštelę, suprantanti, kad šiandien „Vaza“ yra unikali meno vertybė, turinti

98 procentus originalių dalių ir šimtus XVII a. išraižytų skulptūrų.

Danielius prisiminė ypatingą režisieriaus Andrejaus Tarkovskio (*Andrej Tarkovskij*) dvasinę sugestiją. Jų bendravimas buvo artimas ir draugiškas. Danielius dirbo A. Tarkovskio režisieriaus padėjėju filmuojant kino juostą „Aukojimas“ („Offret“, 1986), kurios operatorius buvo Svenas Niukvistas. Tačiau tais pačiais metais pasireiškė ūmūs kino genijaus A. Tarkovskio ligos požymiai – plaučių vėžys. 1986 m. gruodžio 29 d. A. Tarkovskis mirė Paryžiuje.

Su Danieliumi gėrėme kavą lauko kavinėje, o aš godžiai siurbiau visą įmanomą informaciją apie jo tėvą Ingmarą Bergmaną ir kūrybinį įkvėpėją Andrejų Tarkovskį. Vaikai nenoriai pasakoja apie savo tėvus – jų nuopelnai tampa per aukštai iškelta pasiekimų kartele, kurios neįmanoma peršokti. Tačiau jie visada gali bet kuriuo paros metu paskambinti artimiausiems žmonėms. Taip ir atsitiko, tėvas atsiliepė į sūnaus skambutį. Ingmaras Bergmanas vos girdimu, per atstumą sklindančiu ramiu baritonu įtraukė mane į nesuprantaamo švediško dialogo voratinklį kitame telefono gale. Pirmas žingsnis buvo žengtas – aš išgirdau tolimą, gyvą Meistro balsą ir savo norais pasibeldžiau į jo sielos duris. Mano spontaniškas troškimas buvo drauge su Danieliumi aplankyti Ingmarą Bergmaną Fiori saloje. Sūnaus ir tėvo pokalbis baigėsi teigiamai – režisierius suteikė mums galimybę atvykti pas jį po poros savaičių. Deja, deja... Mano viešnagė Stokholme

jau ėjo į pabaigą, ir ši nuostabi vilties diagrama nutrūko akimirkiai. Ištiko tikras vilties infarktas.

Tačiau mano kelionės Švedijoje skambūs akordai buvo susitikimas su garsiu švedų rašytoju Torgniu Lindgrenu (*Torgny Lindgren*). Lietuvos Respublikos kultūros atašė Švedijos Karalystėje, Liana Ruokytė, padėjo man susisiekti su rašytoju ir suderinti mūsų susitikimą Rimforsos miestelyje.

Pustuštis traukinys iš Stokholmo pajudėjo anksti ryte ir nežadėjo jokių nelaimių ar permainų. Po valandos kelio išėjau į traukinio tambūrą ir, žvilgtelėjęs pro langą, iš karto pažinau stotelėje laukiantį keleivį. Mūsų žvilgsniai susitiko, tačiau traukiniui sustojus likau įkalintas geležiniame narve. Traukinio durys neatsidarė. Desperatiškai spaudžiau visus įmanomus mygtukus, bet švedų kalba surašyta informacija tapo neįkandamais slaptais kodais. Perbėgau į kitą tambūrą, bet ten buvo lygiai ta pati aklavietė.

Durys tapo neperžengiama, aklina siena. Traukiniui pajudėjus iš vietos, keikiausi visomis pasaulio kalbomis ir negalėjau sustabdyti besiveržiančio prakaito.

Paskutinę sekundę įvyko stebuklas – neišsivaizduoju, ką paliečiau, bet traukinys stabtelėjo ir durys atsivėrė. Iššokęs iš vagono, mačiau tolumoje nueinančią rašytojo nugarą. Sušukau „Torgny!“ ir pagaliau mes apsikabinome lyg seniai nesusimatę giminaičiai. Iki namų kulniavome gerą pusvalandį, tad turėjau progą prisistatyti ir tarsi apsiuostyti, ieškodamas bendrų sąlyčio taškų.

Namuose mūsų laukė rašytojo žmona Stina Lindgren, kuri buvo paruošusi obuolių pyragą su arbata ir sumuštinį. Namų aplinka buvo labai jauki ir autentiška. Tyliai skambėjo klasikinė J. S. Bacho muzika, suteikdama mūsų pokalbiui ritualinę atmosferą.

Mane visada stebina susijimo su žmonėmis paslaptis. Prieš atvykstant į rašytojo prieglobstį Rimforsyje, buvau skaitęs jo noveles „Gyvatės pėdsakas ant akmens“ ir romaną „Kamanių medus“ bei žinojau, kad Torgnis Lindgrenas yra Švedijos akademijos narys, atsakingas už Nobelio literatūros premijos teikimą. Mūsų susitikimas atrodė kaip likimo iš anksto numatyta stotelė. Išėjome pasivaikščioti po apylinkes ir rodėsi, kad esame savi, artimiausi draugai ir kalbame iš pačios kūrybos pradžios. Mūsų neslėgė jokie atstumai, titulai ar regalias. Torgnis klausė mano nuomonės apie keistus brolių santykius ir charakterius romane „Kamanių medus“ ir atrodė, kad priėmė mane į savo šeimą, nes romane aprašyti jo tėvo ir jo brolio biografiniai įvykiai.

Romanas yra keistas, rūstus; kai kurie jo epizodai net šokiuoja, kai kurie sukelia šleikštulį. Pavyzdžiui, kai moteris padeda vienam broliui Hadarui atsikratyti „kūno skysčių“ – spermos, o Kasparas reikalauja, kad ji paragautų pūlių iš jo vočių.

Po ilgo pasivaikščiojimo prisėdome ant suoliuko bažnyčios šventoriuje. Mūsų egzistenciniai pokalbiai baigėsi priesaika džiaugtis gyvenimu ir dėkoti Dievui už tai, ką šiuo metu

turi ir matai. Nuo neaukštos kalvelės kelias vedė į rašytojo namus, o tolėliau ramiai tyvuliavo Asundeno ežeras. Po sočių pietų Torgnis panorą trumpam atsijungti ir penkiolikai minučių išsitiesė lovoje. Aš skaičiau knygą kitame kambaryje ir pasižymėjau svarbiausias mūsų pokalbio mintis.

Artėjo vakaras, buvome išnarstę Lietuvos istorijos įvykius nuo Vytauto Didžiojo laikų iki Baltijos kelio ir Vytauto Landsbergio įtakos besivystantiems politiniams procesams. Torgnis padovanojo man savo radijo pjesę ir romaną „Betsabėja“ vokiečių kalba. Per tą laiką jis susitarė su vieno Stokholmo teatro režisieriaus Ingmaro Bergmano aktoriais, kurie priims mane į savo repeticiją ir pabendraus. Gal net suteiks galimybę pastatyti ten spektaklį.

Tą lemtingą vakarą atsidūriau pasirinkimo spąstuose. Vienoje svarstyklių lėkštelėje gulėjo bilietas į Stokholmo Karališkąją dramos teatrą, kur turėjau žiūrėti spektaklį pagal A. Strindbergo pjesę „Tėvas“. Šiame teatre režisierius I. Bergmanas buvo pastatęs daugybę spektaklių. Kita galimybė buvo labai privati, su asmeniškai rašytojo T. Lindgreno rekomendacija. Pasirinkau pastarąją. Susiradau nedidelį teatrą Stokholmo centre ir ėmiau leisti stačiais laiptais žemyn. Pabuvau teatro fojė, apžiūrinėjau ant sienų kabančias nuotraukas, girdėjau aktorių balsus už sienos, bet praversti durų į salę neišdrįsau. Spontaniškai apsisprendęs, šokau laiptais į viršų ir nuskuodžiau į Dramos teatrą stebėti spektaklio „Tėvas“.

Praėjus daugeliui metų, ši apsisprendimo graužatis manęs neapleidžia ir lyg sovietmečio akėčios drasko nagais mano sielą: „Kodėl aš taip pasielgiau?“. Pasirodo, I. Bergmano aktoriai manęs laukė ir netgi buvo paruošę stalą, o Torgnis Lindgrenas labai nuliūdo sužinojęs, kad mūsų susitikimas neįvyko. Šis mano lemtingas žingsnis į šalį buvo didžiulė klaida, bet negi dabar plauksi atgal į Švediją ant pripučiamo čiužinio? Nėra jokios galimybės įlipti į tą patį vandenį, kuris nutekėjo prieš dvidešimt metų. Pats kaltas!

Kas lieka už uždarytą teatro, viešbučių ir bohemišką namų durų, kai nutyla plojimai?

Režisierius Vytautas Balsys pasakoja apie žmones ir laiką, kuriuos pažino iš labai arti. Sovietmečio Kauno kiemai, teatro užkulisiai, Paryžius, Stokholmas ir Hamburgas čia susilieja į pašėlusį atminties spektaklį, kuriame iš anksto parašytų vaidmenų nėra.

Penkiolikai minučių suplanuotas pokalbis su Piteriu Ustinovu netikėtai užsitęsia pusantros valandos. Ugnės Karvelis namuose vis dar gyva didžiosios jos meilės – Julio Cortázar – dvasia, o susitikimai su Juozu Miltiniu, Valdžiu Aleksaičiu, Jūrate Rekevičiūte, Raimundu Mikšiu-Šniūru ir kitais kūrėjais virsta istorijomis, kurių neaptiksi oficialiose biografijose.

Greta pasaulinio garso vardų žengia spalvinga Kauno bohemos garbės kuopa – aktoriai, poetai, dailininkai ir režisieriai. Jie kuria, myli, svaigsta, pykstasi, juokiasi iš mirties ir geria gyvenimą iki dugno. Kartais tame dugne atsiduria ir patys.

Autorius nestato praeičiai paminklo – jis ją pažadina su visu jos triukšmu, vynu, muzika, keiksmiais, absurdiškais nuotykiiais ir staiga užklumpančia tyla. Čia juokas dažnai slepia skausmą, bravūra – vienvatę, o pats komiškausias nutikimas netikėtai prabyla apie draugystę, kūrybos alkį ir neišvengiamą netektį.

„Vasaros sniegas“ – atvira, kandžiai juokinga, necenzūruota ir skaudžiai jautri knyga apie laisvės išsiilgusią menininkų kartą, kuri kūrė ir gyveno taip, tarsi rytojus galėtų nebeateiti.

Skaityk.
Komentuok.
Sek.

linktr.ee/obuolys.lt

ISBN 978-609-502-010-9

Negrožinė literatūra > Biografija